

Выясненне майму крытыку

На маю зацемку „Жмудзь» ці «Жамойць»?“ на бач. 87 „Веды“ 1952 г. [стар. 507 нашага выдання. — *Рэд.*] зьявілася крытыка спад. С.Б. у „Запісах“ (№ 1, 1953 г., б. 52). С.Б. піша: „Падобна да таго, як словы **калоць**, **пароць** у польскай мове маюць форму **клуць**, **пруць**, гэтак і першы склад слова „Жамойць“ быў патрактаваны як нашае паўнагалосьсе ды была праведзеная ў ім рэдукцыя (выпушчэнне **а** па **ж**)“. Просьле такога аргумэнту С.Б. у канцу станаўко заяўляе: „Ужываньне—ж польскіх формаў **Жмудзь** ды **Жмудзкі** — гэта барбарызм гэткай-жа ступені, як нехта ў беларускай мове пачаў—бы заводзіць словы **клуць** ды **пруць** на месца нашых **калоць**, **пароць**“.

Вось-жа слова „Жамойць“ так не магло быць патрактавана, бо паўнагалосьсе ёсьць адно тады, калі ў словах беларускіх паміж двух этымолёгічных **о** або **е** стаіць **р** або **л** і адначасна такія хормы адказуюць праславянскім хормам із **-ор-**, **-ер-**, **-ол-**, **-ел-** паміж сугукаў. Адно ў такіх прыпадках менаваным беларускім і праславянскім хормам адказуюць польскія з **-ро-**, **-рже-**, **-ло-**, **-ле-** паміж сугукаў (крова, држэво, глова, млеко). („У“ заміж „о“ ў „клуць“, „пруць“ ё зь іншае прычыны, з таеж, чаму і пол. „вул“ ё заміж „вол“). У іншых словах такіх польскіх хормаў нямашака, прыкладам, „работа“ і папольску „робота“. Паўнагалосьсе належа да найэлементарнейшых зьяваў у славянскай фонэтыцы. У школах, дзе добра пастаўлена навука мовы, гэтую зьяву ўжо знаюць вучаньнікі апошнія клясы гімназіі. Выступаць з такою „навукаю“ ў часапісе „Беларускага Інстытуту Навукі (!) й Мастацтва“ — гэта чыстая кампрамітацыя не аднаго аўтара. На менаваную зацемку ня трэ было б зварочаваць увагі, каб ня тое, што ў нас людзі нярэдка займаюцца тым, чаго яны ня ўмеюць рабіць — лекары бываюць літаратурнымі крытыкамі й моваведамі, а пляценнікі каробкаў із саломы бываюць гісторыкамі й сябрамі навуковага інстытуту.

„Латва“, а ня „Лацьвія“

„Лацьвія“ з „Латвія“ хорма балцкая. Гэткія хормы ё ў мове грэцкай (скуль і хорма назову „Расія“), лацінскай і некаторых іншых мовах. Але „Лацьвія“ ня можа быць хормаю славянскай і беларускай. Беларускаю хорму латыскага народу й краю знаходзім у латыскіх суседзяў — віцебскіх Беларусаў. Запісана яна ў Каспяровічавым „Віцебскім краёвым слоўніку“. У ім ёсьць слова „лотва“ ў значаньню рас. „орава“ і прыклад: Яго апанавала гэтая лотва — рабяты. Ня можа быць сумлеву, што ў гэтым слоўніку пададзена ня першае значаньне слова „лотва“. Першым значаньнем было, а, хіба, і ёсьць у некаторых мясцовасьцях, значаньне „Латышы“ і „зямля Латышоў“. Дзеля таго што Беларусы не разумеюць латыскай мовы, то груд Латышоў здаваўся ім няпрямнай, крыклівай таўпой; дзеля таго й крыклівая таўпа— „орава“ названа была „лотваю“. Націск у слове „лотва“, відавочна, мясцовы — віцебскі, агульна-беларускі будзе ў гэтым назове на канцы — Латва (як Літва). Ад „Латва“ прыметнік будзе „латоўскі“ (прыраўнуй „літоўскі“), а ад „Латышы“ прыметнік — „латыскі“.